

Žilka, Tibor

Mýtus v literárnom diele a jeho filmovej adaptácii

Slavica litteraria. 2011, vol. 14, iss. 2, pp. 181-183

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115837>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

skej literatúry k slovenskej – napr. len ako inšpiračné zdroje), ale i smerom od slovenskej literatúry k talianskej, kde potenciálneho (talianskeho) čitateľa oboznamuje s vybranými osobnosťami slovenskej literatúry a viacerými styčnými bodmi slovenského (a v rámci spomínaných výskumov i českého) a talianskeho literárno-kultúrneho priestoru.

Eva Čulenová

MÝTUS V LITERÁRNOM DIELE A JEHO FILMOVEJ ADAPTÁCII

Rákayová, Lucia: *Mytopoetika v postmodernej narácii*. Dubnický technologický inštitút, Dubnica nad Váhom 2010. 115 s. ISBN 978-80-89400-10-2.

Lucia Rákayová už počas vysokoškolských štúdií prejavovala enormný záujem o výsledky „nitrianskej školy“ v oblasti výskumu umeleckého štýlu s osobitným zreteľom na interpretáciu literárneho textu. Ako absolventka aprobácie angličtina – filozofia nadobudla také základy, ktoré ju predurčovali nielen k osvojeniu si náležitého metodologického východiska pre ďalší výskum, ale aj k získaniu výborného prehľadu o odbornej literatúre angloamerickej proveniencie. Samotná téma *Mytopoetika v postmodernej narácii* ako aj jej spracovanie sú výsledkom symbiózy filozofického a literárno-semiotického aspektu skúmania umeleckého artefaktu, presnejšie – literárneho diela a jeho filmovej adaptácie. Kľúčovým pojmom je však nesporne mýtus, ktorý je vo všetkých všetkých častiach práce najviac frekventovaným výrazom.

Na samom začiatku autorka načrtáva filozofické korene mýtu, jeho funkciu v antike, ale aj v novodobej vede (štrukturalizmus, psychoanalýza, „saussurovská“ lingvistika, americký pragmatizmus a pod.). Veľmi správne postupuje, keď na samom začiatku sa usiluje presne definovať i charakterizovať podstatu mýtu. Po pertraktovaní mýtu ako filozofického a literárneho pojmu prechádza k vymedzeniu magického realizmu ako umeleckého smeru. Jej úsilie pritom inklinuje k tomu, aby do tohto smeru mohla zaradiť aj tvorbu Milana Kunderu ako svojský typ jeho východoeurópskeho variantu. Práve tento pokus možno pokladať za najväčší vklad pre ďalší výskum prozaickej tvorby tohto svetoznámeho románopisca. Osobitný dôraz kladie hlavne na dôkladnú analýzu vedeckej koncepcie Northropa Freya, ktorý rozpracoval teóriu mýtov. Zdá sa, že tu trošku absentuje podnetná publikácia predstaviteľa „tartuskej školy“ J. M. Meletinského *Poetika mýtu* (Bratislava, Nakladateľstvo Pravda 1989). Isteže, v tejto publikácii je veľa politického a ideologického balastu, napriek tomu obsahuje celý rad postrehov a teorém, aplikovateľných predovšetkým pri analýze umeleckých diel východoeurópskej (socialistickej) proveniencie.

Osobitným prínosom práce je aj to, že sa autorka zameriava na výklad pojmu *angažovanosť*, ktorý bol kľúčovým pri posudzovaní diel v období totality sovietskeho typu. Aj v tejto časti práce sú jej postrehy a závery presné, hodnotné, iníciačné. Všade sa pritom prejavuje jej vedecká erudovanosť, o čom svedčí aj štylizácia a samotná formulácia viet, ale aj nasýtenosť textu bohatou filozofickou a literárnovednou terminológiou.. Na druhej strane musíme pochváliť autorku, že odokrýva pomaly do zabudnutia odsunutú Pandorinu skrinku našej nedávnej reality. Je nanajvýš chvályhodné, že svoje úvahy nenecháva vo vzduchoprázdne, lebo všade dokladá výstižnými príkladmi z literárnej (umeleckej) tvorby.

Za kľúčovú možno pokladať tú časť práce, kde už prechádza ku konkrétnemu rozboru literárneho textu a k jeho súvislostiam (*Milan Kundera – tiaž bytia*). Táto časť textu je dôkazom, že autorka aj kompozične dokázala stmeliť svoju prácu do komplexného celku. Predchádzajúce časti akoby boli iba prípravou na intepretáciu Kunderovej tvorby, osobitne zameranej na román *Nesnesiteľná ľehkosť bytí* a jeho filmovú adaptáciu. Autorka pritom aj argumentačne zvládla diferenciaciu umeleckej úrovne literárneho textu a jeho filmovej podoby. Uplatnila pritom všetky pertraktované poznatky a naštudované vedomosti o mýte, ktorý práve v tejto časti nadobúda osobitné miesto pri výklade a zaradenia Kunderových literárnych diel k umeleckým textom, generovaných na základe osobitej poetiky magického realizmu. Mýtu prikladá základný význam najmä pri hodnotení a interpretácii už kultového literárneho diela Milana Kunderu *Nesnesiteľná ľehkosť bytí*. Isteže, o tomto románe existuje množstvo úvah, štúdií a interpretácií, napriek tomu L. Rákayová je schopná z danej témy vyťažiť také objavné konklúzie, ktoré sú nielen presvedčivé, ale aj novátorské, doteraz neznáme alebo iba okrajovo spomínané. Pre stredo európsku semiotiku a literárnu vedu má nesmierny význam hodnotiť tento román z hľadiska dominantných črt magického realizmu. Ukazuje sa totiž, že práve magický realizmus je tou bázou literárnych a umeleckých textov, na ktorej možno určiť svojrázny charakter tejto literatúry (filmu). Najmä diela založené na metóde ozvlášťňovania realistických postupov môžu vhodne reprezentovať magicko-realistický trend literárnej (umeleckej) tvorby. Táto časť monografie sa vyznačuje originalitou a svedčí o vedeckej kreativite a invenčných schopnostiach autorky. Tým skôr, že európsky variant magického realizmu dokladá aj inými menami, dokonca aj takým autorom, akým je Bernhard Schlink, ktorý vo svojom románe *Predčítač* skutočne ozvlášťňuje tému následkov 2. svetovej vojny z hľadiska zlyhania jednotlivca v nej.

Samotná práca L. Rákayovej má pragmatické zacielenie, lebo vychádza z toho, že v súčasnom svete, ktorého kategorickým imperatívom sa stáva pragmaticko-komerčný konceptualizmus, je miesto umeleckých artefaktov ako i samotného literárneho textu primárne vymedzené príjemcom, ešte presnejšie – jeho konzumným prístupom. Ako sama tvrdí: literatúra, ako aj literárna kritika, sa v ostatnom období stáva prístupnejšou voči populárnym žánrovým formám. To zároveň znamená, že sa udomáňuje trend, ktorý by sme mohli nazvať nadbiehaním príjemcovi. Treba však povedať, že M. Kundera tomuto trendu úplne nepodlieha. V tomto období posunu k príjemcovi, ktorý sa v recepčnom procese stáva konzumentom, literatúra naďalej zostáva komplikovanou formou výpovede o svete, o čom svedčia práve texty M. Kunderu. Ako na to autorka správne poukazuje: deje sa to vďaka dominancii ontologického štatútu v tvorbe M. Kunderu, t. j. zameranosti jeho tvorby na existenciálnu stránku bytia, a to hlavne v podmienkach totalitnej spoločnosti.

Treba podotknúť, že L. Rákayová má aj pomerne bohatú publikačnú činnosť, ktorú takmer od samého začiatku zameriavala pragmaticky. Publikovala niekoľko zaujímavých príspevkov v *Kultúrnom živote* a *Domine Fórum*. Tým sa zaradila medzi perspektívnych kritikov a hodnotiteľov vychádzajúcich kníh a zároveň si začala pestovať svoj vlastný prístup k literárnemu textu. V hesle o Lacovi Keratovi v *Slovníku slovenských spisovateľov* sa dokonca aj odvolávajú na jej článok, uverejnený v *Kultúrnom živote* (pozri Mikula, Valér a kolektív: *Slovník slovenských spisovateľov*, Bratislava, Kalligram, Ústav slovenskej literatúry SAV 2005, s. 278). Možno povedať, že autorka vďaka doterajšej publikačnej činnosti disponuje primeranými štylizáčnymi návykmi

a individualitou vo vyjadrovaní. Uvedené klady sa v plnej miere uplatňujú aj v tejto monografii. Samotná práca však svedčí aj o tom, že svoje myšlienky a postrehy dokáže predostrieť nielen stručne, ale aj výstižne a exaktne. Kniha L. Rákayovej určite vzbudí záujem v odborných kruhoch, a to nielen na Slovensku, ale vďaka samotnej téme a jej originálnemu spracovaniu aj v Českej republike.

Tibor Žilka

ČKREBIĆOVY PORTRÉTY SRBSKÝCH POLITIKŮ FEDERATIVNÍ JUGoslÁVIE

Dušan Čkrebić: *Pogled iskosa: ljudi, sudbine, komentari.* Službeni glasnik, Beograd 2009. 457 s. ISBN 978-86-519-0167-9.

Do již téměř nedohlédnutelné řady publikací, které se zabývají moderními dějinami jihoslovanského areálu, se nedávno zařadila i objemná, skoro pětisetstránková kniha Dušana Čkrebiće. Autorova životní dráha slibovala, že v kontextu zmíněné produkce by mohlo jít o nestandardní, možná až výjimečně zajímavé dílo. D. Čkrebić totiž od poloviny 70. let až do roku 1990 působil v nejvyšších sférách mocenské elity titoistického režimu. Mimo jiné byl předsedou výkonné rady (vlády) Srbska, předsedou srbského parlamentu, předsedou presidia Srbska i členem nejvyššího vedení (předsednictva) ÚV Svazu komunistů Jugoslávie. Toto očekávání však recenzovaná kniha ani zdaleka nenaplnuje.

Kniha je souborem biografických črt věnovaných čtrnácti významným politikům působícím v éře federativní Jugoslávie. Problematický je přitom již jejich výběr. Čkrebić se prioritně zaměřil na osobnosti, které měly podle jeho názoru v titoistické éře rozhodující vliv v Srbsku. Píše proto o Blagoji Neškovićovi, Petaru Stambolićovi, Marku Nikezićovi, Dragoslavu (Dražovi) Markovićovi či Nikolovi Ljubičići. Do knihy však zařadil i kapitoly věnované Rodoljubu Čolakovićovi a Lazaru Koliševskému. Čolaković byl sice srbského původu, ale jeho politická kariéra byla po roce 1945 spjatá především s děním v Bosně a Hercegovině, potažmo s působením v institucích federace. Koliševský neměl s operativním politickým působením v Srbsku mnoho společného. Zdá se, že jeho portrét Čkrebić do knihy zařadil především kvůli svým sympatiím k politickým postojům Koliševského, zvláště k jeho přístupu k národnostní otázce.

Zatímco medailonky o Čolakovićovi a Koliševském se zdají nadbytečné, potom v takto koncipované knize chybí portréty několika dalších politiků, kteří kvůli svému vlivu rozhodně patřili v srbském prostředí v éře druhé Jugoslávie k neopominutelným. Z nich jen pro příklad jmenujme vysokého činitele ministerstva vnitra a posléze předsedu srbské vlády Slobodana Peneziće Krcuna. Schází však především kapitola o Ivanu Stambolićovi, který byl dlouholetým Čkrebićovým blízkým spolupracovníkem a posléze politickým rivalem. Právě Čkrebićovo svědectví – jakkoliv by bylo subjektivní – by se mohlo přiřadit k důležitým zdrojům poznatků o dnes dosti idealizované, až mytizované osobnosti I. Stamboliće, zavražděného z politických důvodů Miloševićovým režimem v roce 2000.

Čkrebićův opus je obtížně žánrově zařaditelný. Charakterem osciluje mezi historiografickým, žurnalistickým, esejistickým a vzpomínkovým textem. Autor v roce 1990